

KONKURUOJANTYS POŽIŪRIAI Į PASAULIO POLITIKĄ¹

Politikos mokslų tarptautinių santykių teorijų paskaitos ir knygos dažnai sulaukia studentų kritikos kaip vertingos tik išgirsti. Susiduriant su tokia kritika pirmiausia tenka įrodinėti ne tam tikros teorijos elementų vertingumą, o pačios teorijos naudingumą ir pritaikomumą.

Šis dalykas paminėtas ne veltui. Pagrindinis Stephanie Lawson knygos „Theories of International Relations: Contending Approaches to World Politics“ („Tarptautinių santykių teorijos: konkuruojantys požiūriai į pasaulio politiką“) siekis – praplėsti supratimą apie tarptautinių santykių teorijų ir supančio pasaulio sintezę bei tarptautinių santykių teorijų genezę. Knygoje pirmiausia siekiama supažindinti skaitytoją su teorijos reikšme, galimybėmis referuoti tarptautinių santykių problematiką. Aptariama ontologija, epistemologija, teorijos ir ideologijos ryšys. Pavaizduojamas ir skaitytojo galvoje sukuriamas aiškesnis „tinklas“ ar „žemėlapis“ iš galbūt prieš tai turėtų atskirų teorinių paradigmu žinių, kuris padeda lengviau suprasti politikos mokslų teorinės minties evoliuciją. Pasitelkiant politikos mokslų tarptautinių santykių teorijų skirtumus, atskleidžiama teorinės minties pažanga ir visuma tirti tarptautinius santykius.

¹ Lawson Stephanie, *Theories of International Relations: Contending Approaches to World Politics*, Cambridge: Polity Press, 2015.

Siekiant įvertinti, kaip Lawson pasisėkė įgyvendinti deklaruojamą tikslą, analizuojant knyga palyginama su kitų autorių leidiniais politikos mokslų tarptautinių santykių teorijų tematika. Palyginimui pasirinktos trys knygos: O. Daddow, „International Relations Theory. The Essentials“ (2nd edition) („Tarptautinių santykių teorija. Esminiai dalykai“), T. Dunne, M. Kurki, S. Smith, „International Relations Theories. Discipline and Diversity“ („Tarptautinių santykių teorijos. Disciplina ir įvairovė“) ir C. Weber, „International Relations Theory: A Critical Introduction“ (3rd edition) („Tarptautinių santykių teorija: kritinis įvadas“).

Knygos pasirinktos remiantis keliais kriterijais. Pirmasis iš jų – knygos išleidimo metai (siekiama palyginti su naujausiais bibliotekoje esančiais leidiniais). Antrasis kriterijus – knygos turinys (leidinys turi apimti pagrindines politikos mokslų tarptautinių santykių teorijas). Įgyvendinant tikslą, toliau analizuojami Lawson knygos skyriai.

Stephanie Lawson knygą „Theories of International Relations: Contending Approaches to World Politics“ pradeda platesne nei yra kitų panašaus pobūdžio knygų įžanga. Prieš supažindindama skaitytoją su pagrindinėmis tarptautinių santykių teorijomis, autorė pristato savo suvokimą mokslo prasmės, pažinimo, teorijos reikšmės klausimais. Remiantis Lawson, būtina testuoti politikos mokslų tarptautinių santykių teorijas ir jų elementus vieni kitų atžvilgiu, tačiau jokiū būdu nenuvertinti teorijos reikšmės, kuri gelbsti suteikti prasmę įvykiams ir jų sekoms. Vėliau knygoje, naudojantis teorijų supriešinimu, parodoma, kaip vienos teorijos sąlygojo kitų atsiradimą. Įžangoje kiek pasigendama polemikos teorijos reikšmės klausimu, tačiau, kita vertus, pristatoma autorės pozicija, kurios knygoje toliau laikomasi.

Lawson iškelia klausimą, „Kas laikytina mokslu?“ ir kiek svarbu, kaip realybės fenomenai yra studijuojami. Svarstymų pabaigoje autorė vis dėlto grįžta prie žmogiškosios tyrėjo prigimties ir neišvengiamo subjektyvumo. Jei ši knyga apibūdinama kaip naudinga tiek pirminei, tiek nuodugnesnei pažinčiai su tarptautinių santykių teorija, itin vertinga būtų buvę čia pasinaudoti ir supažindinti su teorijų skirs-

tymu ontologiniu, epistemologiniu požiūriais ir iš šio skirstymo išvedama metodologija, referuojant į tokius autorius kaip Marsh, Stoker, Furlong, Hay. Tokia sistemiškumo dalelė būtų itin naudinga mažiau susipažinusiems skaitytojui, padėtų jam geriau suprasti teorijos pritaikymą tyrimams, metodų pasirinkimą. Pažymėtina, kad autorė, knygos pradžioje pristačiusi šiuos svarbius dalykus, toliau kalbėdama apie teorijas jų nebenaudoja, nors tai tikrai suteiktų išskirtinumo iš panašaus pobūdžio knygų, ir, be praktinės naudos, studentams padėtų pasiekti autorės tikslą.

Kiek kitaip knygos įžanga formuojama Cynthia'os Weber knygoje „International Relations Theory: A Critical Introduction“. Jau pradžioje pristatomas knygos tikslas – padėti studentams mokytis. Tikslas nusako ir knygos tikslinę auditoriją, kitaip nei Lawson, kuri konkrečiai neapsibrėžia nė vieno iš jų. Weber santykinai plačiai įpina tarptautinių santykių teorijas į kultūros, ideologijos temas. Pažymėtina kaip pliusas, kad autorė skaitytojui pateikia pavyzdžių, kaip išskirti tam tikrus teorijų dėmenis, pagrindines idėjas, kas yra tikrai naudinga studentams. Autorė savo poziciją vadina konstruktyvistine, jau knygos pradžioje kelia teorijos patikimumo kaip mito klausimą. Netgi metodologija pristatoma tarsi savotiška mitologija. Priešinga yra Lawson pozicija teorijos atžvilgiu – atitinka realistinį pasaulio suvokimą.

Oliverio Daddow knygos „International Relations Theory. The Essentials“, kaip ir Weber, tikslas – padėti studentams susipažinti su tarptautinių santykių teorijomis, parodyti jų žavesį. Knygos įžanga parašyta kaip kurso pristatymas, nurodomi tikslai ir būsimi pasiekimai ją perskaičius. Nubrėžiamos mokslinio metodo linijos. Pats knygos stilius tarsi skirtas įkvėpti studentus pasinerti į tarptautinių santykių teoriją. Autorius gana daug dėmesio skiria teorijos reikšmės ir paskirties klausimui.

Timo Dunne'o, Milja'o Kurki, Steve'o Smitho knyga „International Relations Theories. Discipline and Diversity“ (toliau vadinama Dunne ir kt. knyga) yra tęstinis peržiūrėtas leidimas. Informacija

atnaujinta siekiant inkorporuoti pavyzdžius bei atvejus. Apskritai pristatomas teorijos reikalingumas, plėtra. Dunne'o ir kt. knygoje su ontologija, epistemologija supažindinama glaustai, siekiant pabrėžti šių klausimų kontroversiškumą. Kvestionuojamas politikos ir tarptautinių santykių mokslis, keliami teorijos patikimumo, objektyvumo klausimai. Kitaip nei Lawson knygoje, šioje nesistengiama kurti siejančio sąryšio, knyga konstruojama kaip debatų platforma, kartu keliant ir moralinius mokslis klausimus.

Lawson pradeda skaitytojo pažintį su politikos mokslų tarptautinių santykių teorijomis nuo realizmo. Autorė išreiškia ne tik siekį chronologiškai pristatyti teorijos plėtrai svarbiausias asmenybes, bet netgi svarbesniu savo siekiu laiko autorių darbuose išskirti tuos momentus, kurie būtent ir leidžia autoriams būti priskirtiems realizmo krypties. Kaip ir dauguma pastarųjų metų teorijų knygų tendencijų, realizmo plėtojimas pradamas nuo senovės Graikijos laikų. Toks pasirinkimas ir šioje knygoje, ir kitose kvestionuotinas, nes apskritai pripažįstamas daug vėlesnis pačių politikos mokslų atsiradimas, o stengimasis praeityje ieškoti patvirtinančių faktų labiau nuveda į istoriškumą, o ne naują plėtotę. Kita vertus, peržiūrėti raštai gali duoti teigiamų ir naudingų įžvalgų. Pavyzdys gali būti neoklasikinio realizmo atsigręžimas į Peloponeso karus, kai šis laikotarpis gretinamas su šiuolaikinėmis tarptautinių santykių realijomis.

Autorė šiame skyriuje ir vėliau knygoje pasirenka strategiją pristatyti ne tik pagrindinius teorijos bruožus, bet ir daug dėmesio skirti teoretikų mintims (daugelis šioje knygoje pateikiamų pavyzdžių yra originalios teoretikų mintys apie tam tikrą realizmo teorijos idėją). Realizmo plėtra analizuojama nagrinėjant pagrindinių idėjų plėtotę autorių darbuose. Dar vienas ypatumas, kurį siekia parodyti autorė, yra teoretikų daugialypumas. Kaip pavyzdį galima nurodyti Ruso apibūdinimą, su kuriuo dažniausiai siejamas tikėjimas žmogaus egzistenciniu gėriu. Platesniam požiūriui knygoje pasirinktos Ruso mintys apie žmogaus gorbšumą.

Pristatant neoklasikinį realizmą, kiek per mažai plėtojamas jo indėlis į bendrą realizmo teorijos vystymą. Įsiterpiančios kintamieji nedetalizuojami, ne itin išskiriama jų reikšmė kaip naujo teorijos plėtos posūkiu. Ir kitos naujesnės realizmo idėjos, atsiradusios po neorealizmo, pristatomos gana siaurai taip sudarant įspūdį, kad pagrindinė teorijos plėtra čia beveik sustoja, o vėlesni teoretikų bandymai yra kiek padriki, neįnešantys didesnio indėlio ir todėl ne ypač vertingi. Suprantama, ši knyga yra apibendrinamojo pobūdžio, tačiau ir pačiai autorei, siekiant užsibrėžto tikslo artinti teoriją prie realybės, būtų naudinga daugiau dėmesio skirti naujausioms idėjoms.

Daddow knygoje, pristatant realizmą, išskiriami pagrindiniai teorijos elementai, labiausiai pabrėžiami realizmas ir neorealizmas. Teorija pristatoma ją lyginant su liberalizmu ir neoliberalizmu ir ją jiems priešpriešinant. Pasitelkiamos teoretikų mintys ir jų indėlis į tam tikrų teorijos dalykų supratimą ir jo gerinimą. Atvejai pasirenkami siekiant pabrėžti teoretikų mintis apie įvykius realybėje bei poziciją dėl jų. Realizmo plėtra neorealizmu ir baigiama, neoklasikinis realizmas nepristatomas. Paminėtina, kad dėmesio skiriama neo-neo požiūriui ir jo kritikai, o to Lawson knygoje pasigendama.

Weber knygoje nėra parodoma realizmo chronologinė idėjų evoliucija ir susiklojimas. Tiesiog pristatomos ir vertinamos pagrindinės idėjos. Pagirtina ir naudinga studentui, kad atskirose lentelėse surašyti pagrindiniai bruožai, o tai leidžia juos lengviau įsiminti. Knygoje nėra originalių teoretikų minčių. Dunne'o ir kitų knygoje klasikinis realizmas pristatomas šiek tiek pasitelkiant istorinę perspektyvą, tačiau daugiausia remiamasi Morgenthau. Teorija aprašoma išskiriant svarbiausius paminėtinius dalykus ir juos analizuojant. Kaip atvejais pasitelkiama teoretiko pozicija tam tikro įvykio klausimu. Neorealizmas, knygoje įvardijamas kaip struktūrinis realizmas, analizuojamas tokiu pačiu principu labiausiai išskiriant galią, galios balansą. Stengiamasi imti kuo naujesnius ir aktualesnius iliustracinius atvejus. Šioje knygoje, kaip ir Weber, nepristatoma realizmo plėtra po struktūrinio realizmo, o tai laikytina knygų minusu.

Realizmas yra ta teorijų grupė, be kurios neapsieina nė viena tarptautinių santykių knyga. Lyginant Lawson knygą su kitomis, pažymėtinas pagrindinis pranašumas, kad pasirinkta idėja pristatyti teoretikų daugialypumą, indėlį į teorijos plėtrą, o ne tik aptarti pagrindinius teorijos ypatumus.

Toliau Lawson knygoje pristatomas liberalizmas. Kaip ir realizmo teorijos atveju gvildenamas klausimas, iš kur kilo liberalios idėjos. Liberalizmo pozicija parodoma kaip pažangi ir glaudžiai susijusi su ekonominės minties plėtra. Darant liberalizmo sąsajas su ekonomine mintimi, skaitytojui primenama, kad nemaža dalis teorinių dalykų politikos moksluose yra perimta iš kitų socialinių, o kartais net fizinių mokslų.

Atskleidžiama, kaip liberalios idėjos šalininkai vertino bei plėtojo tas pačias mintis kaip ir realistai. Viena vertus, autorė pristato idėjas, kurios vedė liberalios minties plėtrą, tačiau, kaip ir realizmo atveju, pasirenka atvejams teoretikų mintis, kurios parodo daugialypumą, priešpriešą, dažnai nusistovėjusiam vieno ar kito teoretiko vertinimui. Kaip minėta, liberali mintis knygoje kildinama iš ekonominės minties evoliucijos, pabrėžiant Adamo Smitho idėjas, darvinizmo įtaką. Darvinizmo pasirinkimas kiek netikėtas. Autorė šį savo sprendimą paaiškina tuo, kad darvinizmo idėjos yra svarbios tiek realizmo, tiek liberalizmo teorijų plėtrai (vis dėlto pažymėtina, jog realizmo skyriuje jis plačiau nenagrinėtas). Šios teorijos įnašas vertinamas kaip dvilypis, nes, viena vertus, teoriją artinant prie liberalizmo, pabrėžiami žmonių sugebėjimai, kooperacija, o artinant ją prie realizmo – savanaudiškos savybės.

Plėtojant liberalizmo teorijos mintį nutiesiamos sąsajos iki tarptautinės teisės ištakų. Skirtingai nei realizme, kur didžiosios išėitės, kaip pakeisti savo padėtį anarchinėje tarptautinėje sistemoje, nėra dėl nuolatinės kaitos, nesaugumo, žmogaus ir valstybės prigimties, liberalios idėjos šalininkai pristatomi kaip siūlantys konceptus pasiekti taiką. Pažymėtina, kad Lawson sugeba parodyti, kaip tam tikrų insti-

tucijų ar kitų politikos įrankių naudingumą aiškina įvairios tarptautinių santykių teorijos, nors iš visai skirtingų pozicijų.

Lawson, plėtodama liberalizmo idėją ir pristačiusi neoliberalizmą, toliau liberalizmą kaip politikos mokslų tarptautinių santykių teoriją ir jo raidą gretina su ekonominės minties ir tarptautinės ekonominės minties raida. Suprantama, jog politika ir ekonomika yra labai glaudžiai susijusios realybėje, tačiau kažin ar verta tiek dėmesio tarptautinių santykių teorijų knygoje skirti ekonomikai. Kita vertus, tokiu pasirinkimu pabrėžiama ekonominės ir politinės minties integracija bei tarpusavio įtaka. Liberalizmo skyriaus pristatymas baigiamas autoriaus Fukujamos demokratinės taikos idėja ir švelniosios galios koncepcija. Fukujamą, suprantama, svarbu paminėti ir analizuoti, tačiau lieka kiek neaišku, kuo jis praturtina liberalizmo teorijos plėtrą. Minkštosios galios priskyrimas vien tik liberalizmo minčiai taip pat abejotinas, nes šis dalykas taip pat nagrinėjamas realizmo stovyklos atstovų. Tada būtų buvę geriau, kaip ir buvo pasielgta su darvinizmu, išskirti, kaip minkštoji galia vertinama ir suprantama liberalizmo šalininkų ir kaip – realizmo šalininkų.

Daddow skaitytojo pažintį su tarptautinių santykių teorijomis pradeda nuo liberalizmo. Pateikiama teorijos tradicija daugiau naudojantis kitų teoretikų mintimis nei sava interpretacija. Į teorijos pristatymą įpinama institucijų pristatymų kaip teorijos atspindžių realybėje. Liberalios minties raida pavaizduojama kartu su demokratinės taikos teorija. Pagirtina tai, kad konkrečiai ir konceptualizuotai pateikiama teorijos kritika. Lyginant su Lawson knyga, Daddow daug daugiau kritikuoja kiekvieną teoriją.

Liberalizmo pristatymas Dunne'o ir kt. knygoje telkiasi į taikos palaikymo ir karo išvengimo klausimus, tai glaudžiai siejant su demokratinėms valstybėms tarpusavio elgesio teorija. Pateikiamas istorinis idėjų kilimas, pabrėžiama, kokios išsivysčiusios organizacijos, įstaugos gali veikti tarptautinę sistemą taikos palaikymo linkme. Skyriaus autorius pateikia daug iliustruojančių grafikų ir schemų, siekdamas

parodyti ryšius tarp konfliktų ir valstybės santvarkos, darančių įtaką veiksnių ir taikos palaikymo. Toliau kaip atskiros teorijos išskiriamas neoliberalizmas ir Anglijos mokykla. Pristatant neoliberalizmą, pabrėžiama teorijos koncentracija į tarptautinės sistemos lygmenį. Dunne'o ir kt. knygoje Anglijos mokykla tarsi šliejama prie liberalizmo – tai kitokia pozicija nei kitų knygų autorių.

Lyginant tam tikrus Lawson knygos skyrius su atitinkamais kitų autorių knygų skyriais, išryškėja keletas bruožų. Kitose knygose labiau pabrėžiami pagrindiniai teorijų ypatumai, pristatomos teoretikų mintys, pateikiama ganėtinai daug kritikos. Lawson labiau stengiasi iliustruoti jungiamąjį ryšį su ekonomikos idėjų plėtra ir pateikia daugiau savo interpretacijos. Knygoms bendras funkcinis bruožas – kaip pagalba skaitytojui skyrių gale pateikiama papildomų skaitinių, klausimų, įvairių informacijos šaltinių tolesniam domėjimuisi.

Toliau Lawson knygoje pristatomas marksizmas, jo plėtra į leninizmą ir maoizmą. Atvejui tirti, kaip ir kituose skyriuose, naudojamos originalios teoretikų mintys apie tam tikrus dalykus, tik šiuo atveju parinkti pavydžiai atstovauja pagrindinėms teorijos idėjoms ir jas iliustruoja, kitaip nei aptariant realizmą, kur dažnai buvo stengiamasi parodyti teoretikų daugialypumą. Marksizmo atveju pristatoma teorijos ir su ja susijusių šakų, kaip antai istorinė sociologija, pasaulio sistemos teorija, Frankfurto mokykla, evoliucija. Vėlesnėse teorijose referuojama į marksizmo idėjas, tai skaitytojui leidžia dar geriau suprasti jų ryšį. Ir šis skyrius, ir tolesni jau pristatomi kiek labiau apibendrintai, autorės indėlis čia mažesnis.

Daddow knygoje marksizmas pristatomas lyginant pagrindinius autorius, aiškiai pavaizduojama teorijos plėtra, pasitelkus pasaulio sistemos teoriją. Itin daug dėmesio skiriama globalizacijos reiškiniui. Kaip glaudžiai susijusi, tačiau vis dėlto atskirai pristatoma kritinė teorija. Gana dažnai grįžtama prie palyginimų su jau parašytomis teorijomis. Pažymėtina, kad visoje knygoje trūksta autoriaus teorijų suskirstymo į grupes, ir tai gali palikti skaitytoją supažindintą su

tarptautinių santykių teorijomis, tačiau jam nepateikus jų grupavimo. Dunne ir kt. savo knygoje išskiria skaitytojui marksizmą ir kritinę teoriją, tačiau, plėtodami skyrių, įmaišo ir pasaulio sistemų, imperia- lizmo teorijas kaip pastarųjų dalis. Atskirtis neaiški, trūksta ryškes- nių linijų, o jei siekis buvo sugretinti, lieka neaišku, kokius sąlyčio taškus naudojant.

Aptarusi marksizmą, Lawson savo knygoje analizuoja socialines teorijas. Ši teorijų grupė pristatoma tarsi pasipriešinimas anksčiau knygoje pateiktoms idėjoms, itin priartėjant prie filosofijos, ontolo- ginių ir epistemologinių klausimų ir apibūdinama kaip daugiau nei vien teorija. Šiame skyriuje, kaip ir praeitime, pavyzdžiai pasiren- kami iliustruoti pagrindinių teoretikų mintis. Aprašant teorijos plėtrą vis dėlto nėra nubrėžiamos pakankamos linijos. Gali susidaryti įspū- dis, kad, kai pristatoma tam tikro teoretiko pozicija tam tikru realy- bės aspektu, ne visada lieka aišku, kam reikėjo šią poziciją paminėti ne filosofijos, o tarptautinių santykių teorijos knygoje. Atsakas į šią kritiką gali būti tai, kad jau pačioje skyriaus pradžioje nurodoma, jog į socialines teorijas turėtų būti žvelgiama plačiau nei į teoriją ar paradigmą, tačiau būtent ir dėl jų tokios priešpriešos iki tol aptartoms teorijoms, ir dėl skaitančiųjų aiškumo pritrūksta autorės siektino teo- rijos priartinimo prie praktikos.

Visiškai kitaip pasielgia Daddow – kaip socialines teorijas išskiria jam atrodančias svarbiausias Anglijos mokyklą bei socialinį kons- truktyvizmą. Teorijos pristatomos aiškinant jų pagrindines sąvokas, o atvejai pritaikyti siekiant iškelti skaitytojui klausimus pamąstymui ir pateikti teorijos poziciją tam tikru realybės klausimu.

Feminizmas Lawson knygoje aprašomas logiška seka, pradedant nuo pagrindinių ir istorinių idėjų. Analizuojant atvejus ir parodomas originalus teorijos autorių požiūris, ir atskleidžiama idėjų įtaka pa- saulinėms realijoms. Feminizmas Daddow knygoje perteikiamas kiek skirtingai. Autorius pažvelgia į teorijų evoliuciją ne tik kaip į idėjų ir minčių evoliuciją, bet ir kaip būdų atlikti tyrimus kaitą. Kitaip nei ap-

tariant kitas teorijas, čia išvelgiamas ir pristatomas grįžtamasis ryšys, tai, kaip feministinė perspektyva atsispindi, gali šiek tiek paveikti kitas, net ir anksčiau atsiradusias, teorijas. Dunne ir kt. pateikia aiškų ir konkretų feminizmo pristatymą. Aiškiai nurodoma teorijos tipologija ir skirtumai. Pavyzdžiu, kiek atsikartojančiu, pateikiama sankcijų Irakui analizė remiantis feminizmu. Knygos sudarytojai yra keletas autorių, tačiau pažymėtina, jog kartais teikiami pavyzdžiai kartojasi. Viena vertus, tokiu sprendimu skaitytojui leidžiama pažvelgti, kaip skirtingos tarptautinių santykių teorijos vertina tą patį įvykį. Kita vertus, sumažinama pateikiamų pavydžių įvairovė, o pateikti pavyzdžiai ir taip dažnai aptariami kituose leidiniuose, todėl įvairios pozicijos apie juos skaitytojui jau gali būti žinomos.

Dažnai politikos mokslų tarptautinių santykių teorijų knygos baigiasi feminizmu, tačiau šiuo atveju Lawson siekia praplėsti skaitytojo akiratį žaliaja, pokolonializmo, kultūros ir normatyvine teorijomis, kurios pateikia vienas naujausių idėjų, darančių įtaką tarptautiniams santykiams. Dar vienas pažymėtinas, bet iki šiol nepaminėtas autorės bruožas yra, aprašant skirtingas teorijas, ne tik parodyti, kaip jos galbūt gimė kaip priešprieša vienos kitoms, bet ir kaip vienos perėmė tam tikrus kitų bruožus. Daddow savo knygoje taip pat skiria dėmesio postmodernizmui, pokolonializmui ir žaliajai teorijai, tik santykinai mažiau nei Lawson. Dunne'o ir kt. knygoje į pokolonializmą įtrauktas orientalizmas, tačiau pasigendama oksidentalizmo kaip atsvaros pristatymo. Knygoje taip pat yra atskiras globalizacijos skyrius.

Daddow knygos pabaigoje, kitaip nei Lawson, pateikia nurodymus studentui, kaip rašyti darbus, išnaudoti seminarų, pasiruošimo laiką. Apibendrinant – visa atrodo taip, kaip ir rašo autorius pradžioje, – knyga kaip praktinis vadovas studentui susipažinti su tarptautinių santykių teorijomis, suprasti, kaip jas panaudoti, kaip rašyti darbus. Dunne knyga baigiama skyriumi apie pačią tarptautinių santykių discipliną ir klausimą, ar tai vis dar disciplina, nes visą knygą stengiamasi pateikti kaip debatus ir debatų istoriją, kuri, remiantis auto-

riumi, iki šiol negali diskutuoti dėl teorijų reikalingumo klausimų. Lawson knyga vertintina kaip išsiskirianti ir kiek kitaip pristatanti tarptautinių santykių teorijas nei su ja lygintos knygos. Autorei pavyko iliustruoti idėjų evoliuciją, susiklojimą, sukurti teorijų skaitytojui sąsajas, teoretikų daugialypumą. Ir skyrių rašymo metodu, ir pasirinktais pavyzdžiais ši knyga išsiskiria iš panašaus pobūdžio leidinių, todėl pristato kiek kitokią priegią prie tarptautinių santykių teorijų.

BRIGITA LOKĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Daddow O., *International Relations Theory. The Essentials*. 2nd Edition, London: Sage publications, 2013.

Dunne T., Kurki M., Smith S., *International Relations Theories. Discipline and Diversity*. Second Edition, Oxford University Press, 2010.

Weber C., *International Relations Theory: A Critical Introduction*, 3rd Editions, Cynthia, 2010.